

Knausz Imre

Nem tudom, világos-e...

Előadás a Mihály Ottó 70. születésnapja alkalmából a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetében rendezett konferencián 2009. május 20-án

Az ember nemcsak azt tanulja a mesterétől, amit az tanít neki. Sokszor nagyobb hatással vannak ránk a megszokott és nem is tudatosuló gesztusok, a szokások, a beszédmód. Azt mondják a metaforakutatók, hogy a legkiüresedettebb metaforák határozzák meg a legerősebben a gondolkodásunkat. Ha például azt mondom: *leadom az anyagot*, ez csak egy szófordulat, nem kell szó szerint érteni. De benne van egy rejtett üzenet, amely rátelepszik a szemléletünkre. Ha leadtam az anyagot, akkor túlvagyok rajta, megszabadultam tőle. Az „anyag” már hál’ istennek a gyerek fejében van, én már el is felejtetem. És valóban el is felejtetem, legközelebb újra meg kell tanulnom, mert valójában nincs rá szükségem másért, csak hogy legyen mit leadni. Persze azután a gyerek is leadja, de ő már nem valakinek, csak úgy, elengedi..., mert neki sincs szüksége rá másért, csak hogy megkapja érte a jó jegyet.

És most nézzünk egy másik beszédfordulatot! Amit gyakran hallunk egy számunkra fontos embertől, olyan gyakran, hogy észre sem vesszük – csak eltanuljuk tőle. És ezzel valami fontosat tanulunk.

Nem tudom, világos-e...

Nem tudom, érthető-e...

A magyarázó ember gesztusa. Ő nem tudja, honnan is tudhatná, hogy nekem világos-e, amit ő mond. A tanár se tudja, aki leadja az anyagot. De ő azt hiszi, tudja. Mert neki világos. Akkor a gyerekek is világos, vagy ha nem, hát istenem, a buta gyerekekkel mit lehet kezdeni? A kommunikálni akaró embernek viszont fontos, hogy megértették, vagy félreértették, esetleg értetlenül állnak a szavai előtt. Szenved attól, hogy nem tudja ezt.

Az iskolában általában szövegek alkotják az anyagot, amit leadunk, és amiről nem tudjuk, érthető-e. Én is szövegeket hoztam ide. Leadom őket, nem tudom, világos lesz-e. Posztmodern kollázs – az ünnepelthez illően – négy nagyon különböző szerzőtől.

Az első szöveg a költőtől való. A költőtől, akihez olyan jó hazatalálni annyi év csatangolás után.

Ős patkány terjeszt kórt miköztünk,
a meg nem gondolt gondolat,
belezabál, amit kifőztünk,
s emberből emberbe szalad.
Miatta nem tudja a részeg,
ha kedvét pezsgőbe öli,
hogyan iszonyodó kis szegények
üres levesét hörpöli.

Nem tudom, érthető-e...

Vágó Márta visszaemlékezik a vers keletkezésére, és elmondja, hogy József Attila a rövid gondolatmenetekről beszélt előtte, a rövidre zárt, a dolgok bonyolultságával számot nem vető gondolatokról. Hogy azt hisszük, értjük, pedig nem. Azt hisszük, világos, pedig nem.

Íme a nevelés célja: a dolgok mögé nézni. Meglátni az összefüggést a távoli dolgok között. A pezsgő és az iszonyodó kis szegények között. Ehhez persze meg kellene látni, láttatni az iszonyodó kis szegényeket. Mert ha felismerjük az összefüggéseket, akkor tudunk változtatni rajtuk.

Valóban tudunk?

Jobb lett azóta? Emlékszünk még: a költő bízott.

S mégis bizom. Könnyezve intlek,
szép jövőnk, ne légy ily sivár!...
Bizom, hisz mint elődeinket,
karóba nem húznak ma már.
Majd a szabadság békessége
is eljön, finomúl a kín -
s minket is elfelednek végre
lugasok csendes árnyain.

Nem igazán váteszi sorok. 1937-ben. Röhög az ember vakbele. Mit akarok én itt a neveléssel, amikor minden egyre rosszabb lesz?

Ezen a ponton segít át a következő textus. A szerző a nagy mesemondó, Quentin Tarantino. A közönség kevésbé felkészült tagjai számára: a *Ponyvaregény* és a *Kill Bill* rendezőjéről van szó. A szöveg kedvenc filmem, a *Tiszta románc* elejéről való: a női főszereplő, Alabama mondja.

Többször is kérdeztem Clarence-től, hogy mért zuhan szét a világunk, és mért tűnik olyan szemétnek minden. Azt válaszolta: az élet már csak ilyen... de ne felejtsd el, lehet másmilyen is.

Nem tudom, érthető-e...

Ez egy életfilozófia, és egy kicsit különbözik a történelmi materializmustól. A világ szar. Semmi okunk nincs feltételezni, hogy jobb lesz. De néha váratlanul, abszolút előre nem látható módon, történhet valami, amitől jobb lesz. Megengedjük ennek a lehetőségét. Nem zárjuk ki.

És mi köze ennek a neveléshez, a nevelés céljához és a megértéshez? Erről szól a harmadik szöveg. Figyelem, most kell jegyzetelni, mert a titkot fogom diktálni.

Máté, 25 – mondom fapofával.

Akkor hasonlatos lesz a mennyeknek országa ama tíz szűzhöz, a kik elővevén az ő lámpásaikat, kimenének a vőlegény elé. Őt pedig közülök eszes vala, és őt bolond. A kik bolondok valának, mikor lámpásaikat elővevék, nem vivének magukkal olajat; az eszesek pedig lámpásaikkal együtt olajat vivének az ő edényeikben. Késvén pedig a vőlegény, mindannyian elszunnyadának és aluvának. Éjfélkor pedig kiáltás lőn: Ímhol jó a vőlegény! Jőjjetek elébe! Akkor felkelének mind azok a szűzek, és elkészíték az ő lámpásaikat. A bolondok pedig mondának az eszeseknek: Adjatok nekünk a ti olajotokból, mert a mi lámpásaink kialusznak. Az eszesek pedig felelének, mondván: Netalán nem lenne elegendő nekünk és néktek; menjetek inkább az árusokhoz, és vegyetek magatoknak. Mikor pedig venni járnak vala, megérkezék a vőlegény; és a kik készen valának, bemenének ő vele a menyegzőbe, és bezáraték az ajtó. Később pedig a többi szűzek is megjövének, mondván: Uram! Uram! nyisd meg mi nekünk. Ő pedig felelvén, monda: Bizony mondom néktek, nem ismerlek titeket.

Nem tudom, érthető-e, mit akarok ezzel. Mit akar a hozzám hasonló félig pogány, félig keresztény, félig buddhista, de leginkább mégis porban csúszó agnosztikus Isten igéjével? A világ minden bizonnyal összeomlik. De talán váratlanul felcsillannak lehetőségek. És akkor egyáltalán nem mindegy, észrevevesszük-e azokat, és élünk-e velük.

Vajon nem ez-e a nevelés végső és legfontosabb célja a 21. században? Felkészíteni a fiatalokat, hogy észrevegyék az esélyt. A megmenekülés esélyét. Ehhez arra van szükség, hogy megértsék egymást, megértsék magukat és a világot. És arra is – de ez már messzebbre vezet –, hogy megismerjék és megértsék a hagyományt, amely alternatívát mutat a megszokotthoz képest.

Az ember mindig azt látja meg, amire fogékony. Én például mostanában azht látom, hogy a műalkotások: filmek, drámák, regények leginkább két dolog valamelyikéről szólnak. Az egyik, hogy „az élet lehet másmilyen is” – ahogy Tarantino mondja. Ezek a meseszerű művek. A másik, hogy az emberek mind teljesen hülyék, és mindent elszúrnak, amit csak lehet. Shakespeare például: a Rómeó és Júlia szerintem erről szól, és nem a szerelem jogáról. Mindennapi tapasztalataink ezt mindenestre megerősítik.

Szóval nem jó, hogy a világ összeomlik, de még rosszabb lenne, ha megmenthetnénk, de elszúrjuk. Ez adja meg a nevelés jelentőségét ma.

És addig?

Nem, nem Petőfi lesz az utolsó szöveg, hanem egy jobblada. Amikor nagyon közeledett május 20-a, és még fogalmam sem volt, hogy miről fogok beszélni, rájöttem, hogy a helyzetem nagyon hasonlít Berzsián költőéhez, akinek jobbladát kellett volna írnia a mestere 60. születésnapjára, de nem jött az ihlet. Én is éppen olyan depressziós lettem ettől a helyzettől, mint ő. Aztán Berzsián – Zsebenci Klopédia segítségével – megtalálta azt a papírszeletet, amelyen ott szerepelt a tökéletes költemény.

Mester, van elég gőzünk.

Ha veszünk is, gőzünk.

Nem tudom, világos-e...

Nem azt mondja, hogy győzünk, ez hazugság lenne. hanem hogy gőzünk. Hogyan kell gőzni a folyamatos vereségek közepette? Azt hiszem, ezt kellene megtanulni.